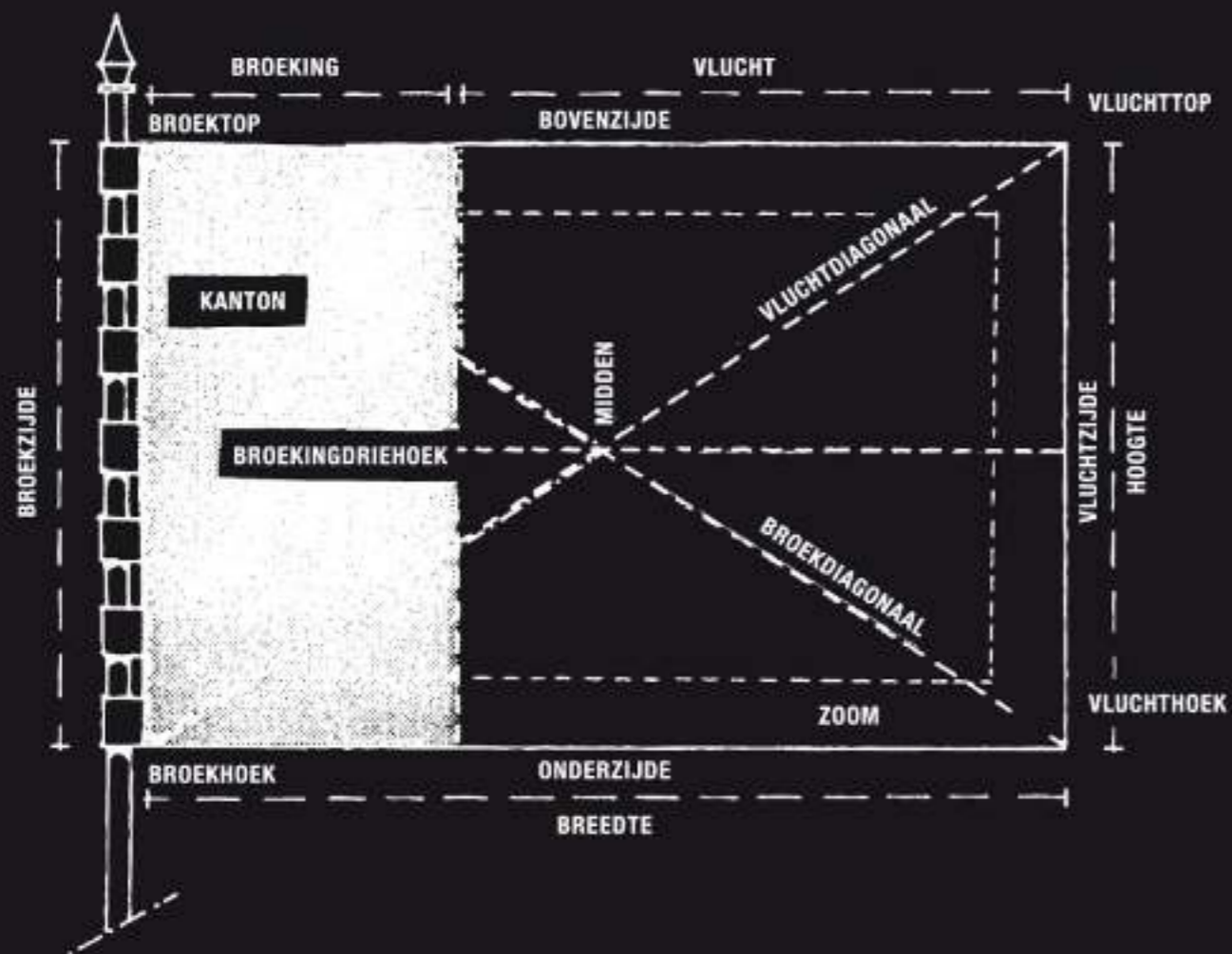

Wat en hoe-boekje:

VLAGGEN

inhoud

voorwoord	4	zorg voor je vlag!	20
ken je vlag!	6	1. Tips voor het bewaren van vlaggen	22
1. Soorten vlaggen	7	1.1. Vlak bewaren	22
1.1. Vlag	7	1.2. In een doos bewaren	22
1.2. Banier	7	1.3. Oprollen	23
1.3. Vaandel	7	2. Tips voor het onderhoud van vlaggen	24
1.4. Wimpel	8	2.1. Droog reinigen	24
1.5. Vaantje	8	2.2. Nat reinigen	25
2. Soorten materialen	8	2.3. Vlak leggen	25
2.1. Textiel	9	3. Eerste hulp bij (vlag)ongevallen	26
2.2. Hout	10	3.1. Waterschade	26
2.3. Metaal	11	3.2. Roetschade	26
2.4. Leer	11	3.3. Scheuren	27
3. Soorten technieken	12	identiteitskaart voor de vlag	28
3.1. Borduren	12	meer weten / meer lezen	33
3.2. Applicatie en incrustatie	12	colofon	36
3.3. Bedrukken	13		
3.4. Beschilderen	13		
ken je vijand!	14		
1. Tijd	15		
2. Licht	15		
3. Temperatuur	16		
4. Vocht	16		
5. Stof en vuil	17		
6. Schimmels	17		
7. Ongedierte	18		
8. De mens	19		

WOOR- WOORD

Detail uit foto 'Vlaggenwijding KSA 1961' (privécollectie, WV)

In 2007 startte Erfgoedcel Ieper een vlaggenproject om Ieperse verenigingsvlaggen in kaart te brengen. Vele eigenaars van een vlag brachten de erfgoedcel op de hoogte, waarvoor onze beste dank!

Bijna 400 verenigingsvlaggen werden opgespoord, gefotografeerd en beschreven. Deze vlaggen kan je nu virtueel doorsnuisteren op onderstaande website: www.iepersevlaggen.be. Je vindt er ook meer informatie over de geschiedenis, symboliek, fabricatie en het gebruik van vlaggen.

Eigenaars van een vlag kregen gratis een zuurvrije doos mee om de vlag in op te bergen. 45 vlaggen werden deskundig ondergebracht in het depot van de Stedelijke Musea Ieper.

Erfgoedcel Ieper breidde ondertussen haar werkterrein uit naar de gemeenten Heuvelland, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke en werd in 2009 Erfgoedcel CO₇.

Deze brochure wordt ook buiten Ieper verspreid opdat alle verenigingen hun vlag zouden kunnen beschermen!

Goed begonnen is half gewonnen. Als je wil weten hoe je jouw verenigingsvlag het best kunt bewaren, verzamel je best informatie over je vlag. Over welk vlagtype gaat het? Welke materialen werden er gebruikt en op welke manier is je vlag gemaakt? In welke toestand is je vlag? Wil en/of kan je ze nog gebruiken? Kennis van deze zaken draagt bij tot een goede bewaring van je vlag.

ken je vlag!

1. Soorten vlaggen

Het woord vlag dekt vele ladingen. Er zijn standaarden, banieren, vaandels, wimpels, vendels, enz. Deze termen verwijzen telkens naar een ander type vlag. Bij de verenigingsvlaggen komen vijf soorten vlaggen veel voor.

1.1. Vlag

Een vlag is een vierkant of rechthoekig stuk textiel, al dan niet afgezet met franjes en langs één kant vastgemaakt aan een vlaggenstok. Als we de voorzijde van de vlag bekijken, zit de vlaggenstok doorgaans links.

Vlag van de Lustige Lijnvissers Ieper (privébezit, foto TCO)

1.2. Banier

Een banier lijkt op de gewone vlag. Ze is ook meestal rechthoekig of vierkant, maar de ophanging aan de vlaggenstok is anders. Bij banieren is er een extra dwarsbalk voorzien bovenaan de vlaggenstok.

Banier van de Gezinswandelclub Nooit Moe Boezinge (privébezit, foto TCO)

1.3. Vaandel

Een vaandel is ruitvormig of rechthoekig. Ze is doorgaans gemaakt van fluweel en rijkelijk versierd met bijvoorbeeld parels, goudbrokaat, franjes, passement en tressen. Vaandels zijn niet bedoeld om te wapperen in de wind. Ze willen vooral mooi zijn: ze hebben een pronkfunctie. Ze worden vaak megedragen in processies.

Vaandel van de Sint-Sebastiaansgilde Elverdinge (privébezit, foto TCO)

1.4. Wimpel

Een wimpel is een smalle strook stof die verticaal of horizontaal in één of twee brede punten uitloopt. In het gildewezen draagt de wimpel soms ook de naam broekvlag, omwille van de twee brede staarten.

Wimpel van de B.J.B. Ruitersclub Sint-Joris Boezinge (privébezit, foto TCO)

1.5. Vaantje

Het vaantje is een klein driehoekig vlagje. Verenigingen ontwierpen een vaantje vaak voor een tijdelijk evenement. Vooral vaantjes voor toeristische plaatsen en bedevaartsoorden komen vaak voor.

Bedevaartvaantje O.L.V. Hollebeke (privébezit, foto PW)

2. Soorten materialen

De vlaggen, banieren, vaandels en wimpels kunnen uit verschillende materialen gemaakt zijn. Dit is afhankelijk van de bestemming en het beschikbare bedrag van de vereniging of schenker van de vlag.

Een vlag bestaat uit meer dan stof alleen. Daarom bekijken we naast het textiel van de vlag ook de materialen die worden gebruikt voor de vlagtop, de vlaggenstok, het bewaarkoffertje en de draagriem van de vlag.

Elk materiaal heeft eigen kenmerken en stelt eigen eisen voor een goede bewaring ervan. Per materiaalsoort krijg je een bijzonder aandachtspunt. Deze tips zijn ook op de andere materialen van toepassing!

Vlaggensetje: vlaggenstok - draagriem - vlagtop - koffertje - vlaggen - lint (privébezit, foto EGC)

2.1. Textiel

Zijden vlaggen zijn eerder broos. Zijde breekt snel af onder invloed van licht en lucht. Na een tijdje gaat het textiel schiften. De plaatsen waar het meeste spanning op zit, verzwakken het eerst. Zijde is licht, soepel en voelt fris aan. Zijde heeft ook iets edels: de draad is ragfijn en glanzend. Dit geeft de stof een edele glans. Oude vlaggen (vóór 1900) zijn heel vaak uit zijde gemaakt.

Vlag van de Scouts Sint-Martinus VVKS Ieper (zijde) (privébezit, foto TCO)

Bewaar zijden vlaggen zoveel mogelijk uit het licht.

Katoenen vlaggen zijn heel stevig. De natuurlijke kleur van de vezels is wit, beige of bruin, maar die kan geverfd worden. Via speciale procedés kan er voor extra glans op de vezels worden gezorgd, dit heet merceriseren. Katoenen vlaggen hoeven er op die manier niet mat uit te zien, al glanzen ze nooit zo mooi als vlaggen in zijde of kunststof. Katoenen vlaggen komen vaak voor. Deze vlaggen hebben bij een combinatie van vuil, bewaring in materiaal dat geen lucht doorlaat en hoge relatieve luchtvochtigheid (> 70%) veel kans op schimmelaantasting.

Vlag van het A.C.W. Zuidschote (katoen) (privébezit, foto TCO)

Hou bij katoenen vlaggen de luchtvochtigheid van je opbergruimte goed in de gaten.

Wollen vlaggen zijn eerder uitzonderlijk. Wol voelt warm en zacht aan, maar vervormt gemakkelijk omdat het heel veel vocht uit de omgeving kan opnemen en zo erg zwaar kan worden. Op de vezels zitten haakjes waar pluisjes en stof gemakkelijk in vast komen te zitten. De aantasting door mot- en tapijtkeverlarven vormt het grootste gevaar voor wollen vlaggen.

Vlag van de Socialistische Propaganda Club Zillebeke (wol) (privébezit, foto TCO)

Gebruik liever geurzakjes met lavendel, kamfer of cederhout dan mottenballen om motten uit de buurt van vlaggen te houden. Mottenballen zijn zeer schadelijk voor zowel mens als textiel.

Synthetische vlaggen komen tegenwoordig zeer vaak voor. Synthetische vezels zijn een goedkoper alternatief voor de kostbare en dure natuurlijke zijdevezels. Kunstvezel is een sterke, lichte, elastische vezel die weinig of geen

vocht opneemt. Daarmee is ze ideaal voor vlaggen die buiten worden gebruikt of die veel te verduren hebben.

Vlag van de stad Ieper Mondial 50 (kunstzijde) (SAI, foto TCO)

Vermijd het wassen, borstelen en uitwringen van vlaggen uit kunststof, dit vermindert de sterkte van de vezel.

Fluwelen vaandels zijn zwaar. Fluweel voelt zacht aan en vertoont een diepe glans. Fluweel is een dure stof die als vanouds wordt gereserveerd voor uiterst kostbare zaken. Fluweel is een poolweefsel. De korte, recht opstaande garenuiteinden of lussen (de pool) verdwijnen na verloop van tijd. Het basisweefsel onder deze pool gaat daardoor schiften.

Vaandel van de Schuttersgilde Ypres-Hoekje (fluweel) (SMI, foto TCO)

Wees uiterst voorzichtig met het ontstoffen van fluweel, want wegens veroudering kan de pool loskomen.

2.2. Hout

De meeste vlaggenstokken zijn gemaakt uit massieve houtsoorten zoals eikenhout. Eikenhout is sterk en hard en laat zich gemakkelijk bewerken. Een vlaggenstok in massief hout weegt wel veel. Vandaar dat er ook bamboestokken gebruikt worden. Bamboe is hol en daardoor een stuk

lichter. Het nadeel is dat deze houtsoort gemakkelijker afbreekt en splitst.

Vlaggenstok van de Kaaivink Ieper (bamboe) (privébezit, foto EGC)

Reinig je vlaggenstok na gebruik met een vochtige doek.

2.3. Metaal

Door de kwetsbaarheid en het noodzakelijke regelmatige onderhoud van houten vlaggenstokken opteren veel verenigingen voor een aluminium vlaggenstok. Aluminium is licht, stevig en vergt weinig tot geen onderhoud.

Vlagtop van de Guildford Branch Old Contemptibles (koper) (SMI, foto EGC)

Ontvet het aluminium regelmatig.

2.4. Leer

Bij een vlag hoort in oorsprong vaak ook een opbergkoffer-tje en een vlaggenschoen en -gordel om de vlag te kunnen dragen. Het meest voorkomende materiaal hiervoor is leer. Dit dierlijke materiaal is heel duurzaam.

Stof het leer regelmatig af met een zachte doek.

Leg leren voorwerpen nooit dicht bij een kachel of radiator.

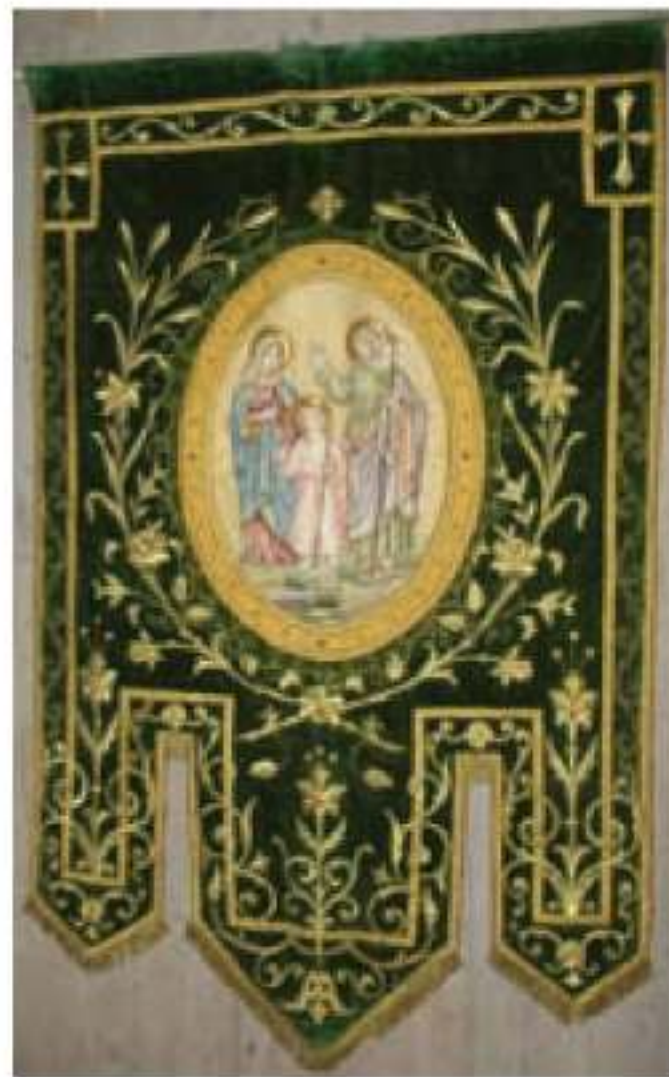
Vlaggenschoen van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen Vlamertinge (leer) (privébezit, foto EGC)

3. Soorten technieken

Vlaggen kunnen worden geborduurd, beschilderd of bedrukt. Incrustatie en applicatie zijn twee technieken om een vlag samen te stellen of te versieren. Als je weet hoe je vlag gemaakt werd, kan je beter bepalen hoe je haar het meest optimaal kunt bewaren.

3.1. Borduren

Borduren is het maken van versieringen met naald en garen op textiel. Bij het borduren met edelmetaaldraad wordt een kerndraad omwikkeld met een lamel uit zilver- of goudlegering. Deze draad is te kostbaar om door het textiel te naaien, daarom 'legt' men deze draad met een dunne zijdedraad op het textiel. Dit heet applicatie. Door langdurig contact met de lucht verdwijnt na verloop van tijd de prachtige glans van de metaaldraad. Draden met koperlegering slaan groen uit, zilverdraad slaat zwart uit.

Vaandel van het Broederschap van de Heilige Familie Elverdinge (fluweel met goudborduurwerk) (privébezit, foto EGC)

Let bijzonder op met schommelingen in de luchtvochtigheid, het borduurwerk zal bij veranderingen in de luchtvochtigheid krimpen of opzwellen en dit kan leiden tot breuken.

3.2. Applicatie en incrustatie

Bij applicatie worden gekleurde stukken stof of borduurwerk in sierlijke patronen op de basisvlag genaaid. De verschillende lagen stof worden met een borduursteek vastgemaakt en afgewerkt.

Vlag van de Brandweer Ieper (applicatie) (privébezit, foto TCO)

Bewaar zwaar geappliceerde vlaggen liefst vlak, de verschillende lagen stof kunnen loskomen.

Bij incrustatie worden verschillende stukken stof met borduurwerk aaneen gezet tot een vlag. Incrustatie laat toe om veel verschillende kleuren en symbolen te gebruiken. Deze vlaggen zijn dubbelzijdig, de figuurtjes en teksten langs de achterzijde staan in spiegelbeeld.

Vlag van de Katholieke Vijver Wacht Dikkebus (incrustatie) (SMI, foto TCO)

Bewaar geïncrusteerde vlaggen liefst vlak, de naden tussen de stukken stof kunnen scheuren.

3.3. Bedrukken

Veel verenigingsvlaggen van recente datum zijn bedrukt. Er zijn daarvoor twee technieken gangbaar: zeefdruk en digitaal drukken. De eerste techniek is duurzamer, maar heeft een hogere opstartkost. Digitaal drukken levert al voor één vlag een betaalbaar en mooi resultaat op. Bedrukte vlaggen zijn vaak uit kunststof gemaakt.

Bedrukte vlaggen hebben een lange levensduur en kunnen tegen allerlei weersomstandigheden.

Vlag van het Provinciaal Verbond voor Volkstuinen Elverdinge (bedrukt) (privébezit, foto TCO)

3.4. Beschilderen

Af en toe kom je een beschilderde vlag tegen. Ideaal is dat niet. Door de beweeglijkheid van het textiel komt de verf gemakkelijk los. Zijden vlaggen zijn vaak met zijdeverf geschilderd.

Deze verf doordringt de stof volledig en houdt daardoor langer stand.

Vlag van de Koninklijke Sporting Klub Vlamertinge (beschilderd) (privébezit, foto TCO)

Bewaar beschilderde vlaggen altijd vlak op een stevige, zuurvrije ondergrond.

Een vlag wordt door talrijke vijanden bedreigd. De grootste boosdoeners liggen in alledaagse situaties op de loer. Dé belangrijkste tip om je vlag uit hun klauwen te houden is opmerkzaam zijn en blijven! Controleer daarom regelmatig de bewaarplaats van je vlag en hanteer de vlag met een grote voorzichtigheid.

ken je vijand!

1. De tijd

Een vlag is in de eerste plaats vervaardigd als een gebruiksvoorwerp, bedoeld om te wapperen in de wind of mee te dragen als praalobject en symbool. Soms gebeurt dit onder een felle zon, soms in de gietende regen. Het hoort erbij. Dit zorgt voor een verzwakking van de vlag: de stof begint uit te rafelen, in de buurt van de manchetten of ophangpunten ontstaan scheurtjes, de franjes raken los, ... De vlag ziet er na verloop van tijd broos en slordig uit.

Schiften van de zijde op een vlag (foto MS)

📌 Gun je vlag een mooi pensioen. Stuur haar vóór ze versleten en beschadigd is op rust naar oorden waar het voor haar aangenaam en goed is om nog vele tientallen jaren te verblijven. Investeer op tijd in een nieuwe die de praktische functie van de vlag kan overnemen.

2. Licht

Licht is een sluipende boosdoener voor textiel. Zowel zon- als kunstlicht bevatten uiterst schadelijke stralen, zoals UV-stralen, die ervoor zorgen dat kleuren vervagen. Licht laat blijvend sporen na op je vlag en dit versnelt het afbraakproces. Een vlag die permanent in het licht hangt, zal op termijn sterk verbleken.

Verkleuring van een vlag met stulpborduurwerk (zilver metaaldraad) (foto MS)

📌 Bewaar vlaggen bij voorkeur op een donkere plaats.

3. Temperatuur

Vlaggen bewaar je het best in een ruimte met een stabiele kamertemperatuur tussen de 16 en 18°C. Te hoge temperaturen verhogen de kans op uitdroging en insectenplagen. Plotse temperatuurwijzigingen veroorzaken condensatie en ongewenste spanningen in textiel. Grote temperatuurveranderingen brengen bovendien luchtverplaatsingen teweeg. Eventuele vervuilde lucht gaat dan door de vlag heen en laat vuilpartikels achter in de textielvezels.

Houd de temperatuur in de bewaarplaats zo constant mogelijk (verwarming niet op dag- en nachtritme). Plaats of hang een vlag niet naast de verwarming of de airco en ook niet aan een buitenmuur.

4. Vocht

Temperatuur en luchtvochtigheid zijn sterk afhankelijk van elkaar. Naarmate de temperatuur stijgt, zal de lucht droger worden. Textielvezels zijn daar erg gevoelig voor. Als de vezels uitdrogen, worden ze broos en breekbaar. Ook het omgekeerde is niet goed: op koude plaatsen is het meestal vochtiger. Als textielvezels te veel waterdamp opnemen, zwellen ze op. Dat zorgt voor een spanning in de stof. Indien een vlag uit verschillende onderdelen bestaat (bijvoorbeeld een grondweefsel met applicaties op), kunnen deze anders uitzetten en inkrimpen en daardoor spanningen veroorzaken ten opzichte van elkaar. Vocht trekt bovendien schimmels aan, die grote schade kunnen veroorzaken aan je vlag. De ideale luchtvochtigheid voor de bewaring van vlaggen ligt tussen de 50 en 55%. Indien er ook metalen onderdelen aanwezig zijn, is een stabiele luchtvochtigheid tussen 45 en 52% aanbevolen.

Berg je vlag nooit op als ze niet volledig droog is.

Beschadiging van de vlag door vocht (foto MS)

5. Stof en vuil

Stof en vuil doen vlaggen weinig goed. Stof, vuil en vet dringen het weefsel binnen en kunnen niet altijd verwijderd worden. Ze zorgen voor vlekken en zijn een goede voedingsbodem voor schimmels en insecten. Beter dan een vuile vlag te reinigen, is het vermijden van vlekken!

Vuil op een vlag (foto EGC)

Ontstof regelmatig je vlag en de opbergruimte.

Bescherm textiel goed tegen stof, maar verpak het niet luchtdicht: gebruik zeker geen plastic verpakkingen. Plastic trekt stof aan en 'ademt' niet, met schimmelvorming tot gevolg.

Bedek de stofzuigermond steeds met een gaasweefsel om zeker geen onderdelen van de vlag weg te nemen (zie het onderhoud van vlaggen).

6. Schimmels

Schimmels gedijen goed in een onhygiënische, onverluchte, warme en vochtige omgeving. Ze voeden zich bij voorkeur met onzuiverheden in en op textiel en veroorzaken een verkleuring op de vlag. Zorg ervoor dat schimmels geen kans krijgen om je vlag te beschadigen.

Schimmel op een vlag (foto AMSAB-ISG)

Zorg voor een goede verluchting.

Vermijd planten en dieren in de buurt van je vlag.

Bespeur je schimmel, isoleer de vlag dan van ander textiel. Raadpleeg vervolgens een expert.

Schimmelsporen zijn enorm fijn en kunnen bij de mens gezondheidsproblemen veroorzaken. Bescherm jezelf door handschoenen en een stofmasker te dragen.

7. Ongedierte

De meeste insecten gedijen vooral in rustige, donkere, stoffige, vochtige ruimten, waar zelden schoongemaakt wordt. Over het algemeen houden ze niet van tocht. Je kunt deze beestjes vermijden door de opbergruimte van je vlag regelmatig schoon te maken en kieren dicht te maken.

Tapijtkever (foto Edialux)

- ☞ Zorg voor beweging in de bewaarplaats, het gevaar schuilt in rustige en donkere plekjes.
- ☞ Plaats feromoon- of plakvalletjes in je opbergruimte om ongedierte snel op te sporen. Raadpleeg hiervoor een speciaalzaak voor ongediertebestrijding.
- ☞ Verdelg insecten niet met insecticiden. Insecticiden zijn schadelijk voor zowel het textiel als voor de mens.

Kleermot (foto © iStockphoto.com / Houshmand Rabbani)

- ☞ Isoleer aangetaste stukken van de rest van je (textiel)collectie.
- ☞ Roep bij schade de hulp in van een restaurator/conservator van textiel.

8. De mens

De grootste vijand van de vlag is misschien nog... de mens. Een ongeluk is snel gebeurd: we blijven met de vlag haperen, maken een vlek of zorgen juist voor extra schade door een scheurtje zelf te willen repareren of een vlek ondeskundig te verwijderen. En dan hebben we het nog niet eens over de in onbruik geraakte vlaggen, waarvan geen enkel verenigingslid nog weet op welke zolder de vlag is blijven slingeren! Er loeren een heleboel bedreigingen als we niet uiterst oplettend zijn.

- ☞ Hou goed bij waar en in welke toestand de vlag zich bevindt.
- ☞ Verwijder alle spelden, elastiekjes, nietjes en paperclips die op of in de vlag zitten.
- ☞ Werk steeds met schone handen of draag katoenen handschoenen.
- ☞ Verplaats vlaggen liefst op een steunvlak (zuurvrij karton) of met twee personen.
- ☞ Raak het voorwerp niet meer aan dan strikt noodzakelijk.
- ☞ Stel het voorwerp alleen bloot aan licht terwijl het onderzocht of behandeld wordt.
- ☞ Dek de vlag af met zuurvrij papier of een zuurvrije kartonnen doos.

Detail uit foto 'De Vlaamse vrouwenvereniging bij de Sint-Maartenskathedraal van Ieper' (privécollectie, WV)

Zorg voor je vlag!

Vlaggen zijn het waard om verzorgd, gekoesterd en bewaard te worden. Ze vertellen zoveel over het verleden. Geen inspanning is teveel om deze kleurrijke getuigen door te geven aan de komende generaties.

Alles begint bij een zorgzame vlaggendrager of vaandrig. Het is zijn of haar verantwoordelijkheid dat de vlag goed wordt bewaard. Liefst bewaart de vaandrig ook een beetje achtergrondinformatie over de vlag: in welk jaar en bij welke firma werd ze aangekocht? Wie heeft ze ontworpen? Wat heeft ze gekost? Waarom werd voor dit ontwerp gekozen? Is de vlag gewijd, en zo ja op welke datum? Gebeurden er restauraties aan de vlag? Aanvankelijk liggen deze gegevens vers in ieders geheugen. Maar als niemand ze optekent, verdwijnt de kennis al snel, soms tot spijt van het bestuur. Bij jubilea zijn het soms *faits divers* die graag opgediept worden. En het wordt nog erger als een vereniging ophoudt te bestaan. Dikwijls blijft de vlag dan op de zolder van een ex-lid of in de kast van het oude clublokaal liggen. De vlag raakt helemaal van het verenigingsarchief gescheiden en

verliest zo haar context. De kans dat de vlag dan zelf ook verloren geraakt, wordt er alleen maar groter door.

Vaandrig met de vlag van de V.K.A.J. Voormezele (privécollectie, WV)

- ▣ Bewaar de labels, etiketten, oorspronkelijke verpakkingen die belangrijke informatie bevatten over de vlag.
- ▣ Hou een kleine identiteitskaart bij van je verenigingsvlag. Achteraan vind je een voorbeeld. Bewaar een ingevuld exemplaar bij de vlag en het tweede in het archief van je vereniging.
- ▣ Noteer waar de verenigingsvlag zich bevindt.
- ▣ Als je vereniging ophoudt te bestaan, breng dan de vlag en het verenigingsarchief naar een erkende bewaarinstelling. Zo laat je sporen na voor historici of geïnteresseerden in jouw vereniging.

1. Tips voor het bewaren van vlaggen

Een vlag wordt al dan niet veel gebruikt, slechts enkele malen per jaar uitgehaald of helemaal niet meer. Het is uiterst belangrijk dat de vlag in de tussentijd goed bewaard wordt. Afhankelijk van de toestand van je vlag en de beschikbare plaats kun je kiezen tussen het vlak bewaren of oprollen van de vlag. Dek de vlag af met ademende, zuurvrije materialen zoals zuurvrij vloeipapier, Tyvek®, Melinex® of gewassen baalkatoen. Deze vertragen het natuurlijke verval van de vlag. Meer informatie over de verkooppunten van deze zuurvrije materialen vind je terug op www.iepersevlaggen.be of bij de organisaties die op pagina 34 en 35 vermeld staan.

- Vermijd het opplooiën en het ophangen van vlaggen, dit verhoogt het risico op scheuren.
- Na verloop van tijd nemen zuurvrije materialen zuur op uit de omgeving. Vervang daarom tijdig het zuurvrije materiaal.

1.1. Vlak bewaren

Vlaggen kunnen het best liggend bewaard worden. De hele vlag wordt daarbij gesteund en hoeft zijn eigen gewicht niet te dragen. Dit is zeker aangewezen bij geborduurde fluwelen vaandels en vlaggen met stulpborduurwerk of bij zwaar beschadigde exemplaren. Leg textiel nooit zonder scheidingslaag op hout of metaal. Best bedek je de plaat met een laag aluminiumfolie en daarboven zuurvrij papier, Tyvek® of gewassen baalkatoen.

Vlaggen op polycarbonaatplaten bedekt met een laag Melinex® en zuurvrij papier in de Stedelijke Musea Ieper (foto TC)

- Stapel de voorwerpen liever niet. Indien je niet anders kan, leg je de zwaarste en stevigste stukken onderaan.
- Bescherm reliëfborduurwerk of ander reliëf op de vlag met een extra laag zuurvrij vloeipapier.

1.2. In een doos bewaren

Tuis kan je vlaggen gemakkelijker in een doos bewaren. Probeer de vlag zo volledig mogelijk open te leggen. Indien ze toch geplooid moet worden, ondersteun je de vouwen best met een rolletje zuurvrij zijdepapier. Verleg de vouwen regelmatig. Dit voorkomt blijvende schade op de vouwen.

- Bewaar je vlag in een afgesloten (liefst zuurvrije) doos. Zuurvrije dozen zijn in allerlei formaten verkrijgbaar.
- De doos bewaar je best in een schoongemaakte ruimte met een constante temperatuur en luchtvochtigheid.

- Scheid de verschillende vlaggen in één doos steeds met een laagje zuurvrij papier of gewassen katoen.
- Breng buiten op de doos een lijst aan van de voorwerpen die erin zijn opgeborgen, eventueel met een kleine foto. Bewaar een identiteitskaart bij de vlag (voorbeeld op het einde).

Het opbergen van een vlag in een doos beschermd met zuurvrij zijdepapier (foto MS)

- Vermijd het vouwen van textiel zo veel mogelijk, en in het bijzonder elkaar kruisende vouwen. Vermijd zeker vouwen in brokaatweefsel, beschilderd textiel en textiel met applicaties die zijn opgevuld met karton. De vouwen in dit soort textiel zijn vaak niet meer ongedaan te maken.

1.3. Oprollen

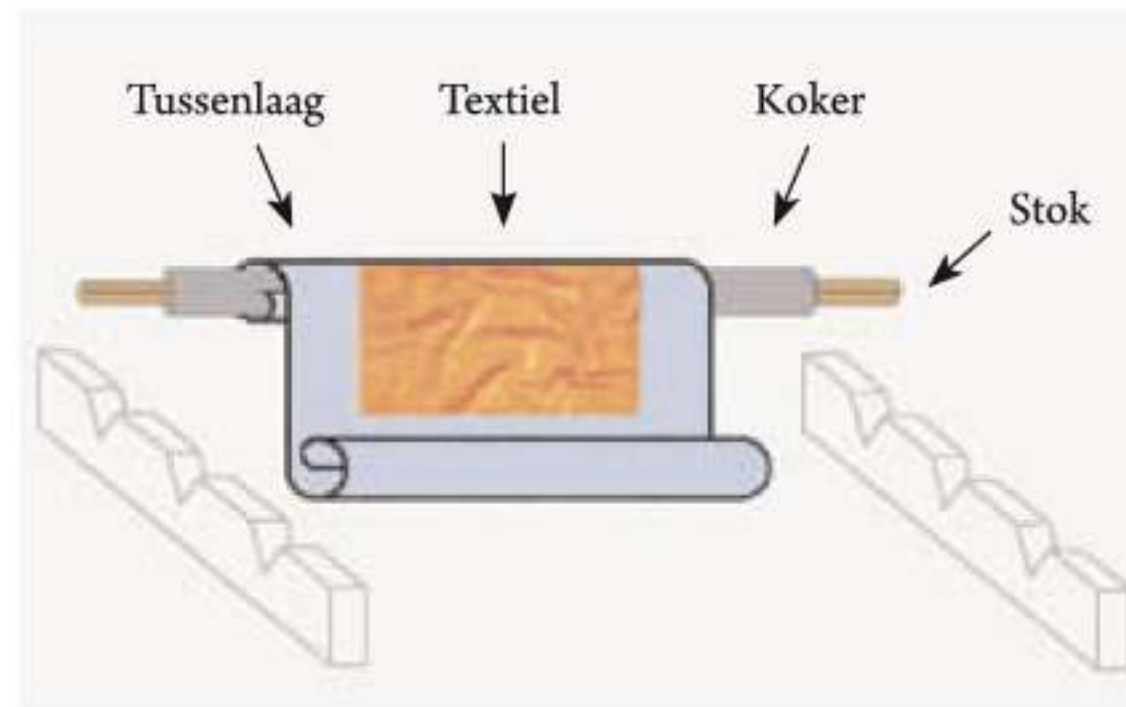
Vlaggen kun je eveneens oprollen op een cilinder. Deze vind je terug in een tapijtwinkel of in een doe-het-zelfzaak. Wikkel altijd eerst een laag zuurvrij materiaal om de

cilinder, voordat de vlag eromheen gerold wordt. Leg het zuurvrij zijdepapier op de tafel met daarboven de vlag. Rol het zijdepapier vervolgens voorzichtig om de cilinder. De vlag komt dan automatisch mee. Je doet dit best met twee personen.

- Kies een koker met voldoende grote diameter (ca. 10 cm). Bij het oprollen op een te kleine cilinder komt er te veel spanning op de vezels van de vlag.
- Neem de koker altijd langer dan de breedte van de vlag. Aan de uitstekende uiteinden kan de koker vastgepakt worden, zonder het textiel te hoeven aanraken.
- Een koker met textiel moet vrij hangen, om te voorkomen dat het object door zijn eigen gewicht en het gewicht van de rol wordt geplet.
- Plaats op de buitenste afdeklaag de identiteitskaart met eventueel een foto van de vlag.

Vlaggenkar met opgerolde vlaggen in het depot van de Stedelijke Musea Ieper (foto MS)

Oprollen van een vlag (afbeelding ICN-Informatie nr. 14)

- Rol de vlag niet op als:**
- de vlag beschilderd is (bijvoorbeeld met olieverf)
 - de vlag niet echt vlak is (bijvoorbeeld met applicatie)
 - de vlag zeer stijf is (bijvoorbeeld met borduurwerk)

2. Tips voor het onderhoud van vlaggen

Zit er ondanks alle goede zorgen toch een vlek op je vlag? Of ziet ze er wat stoffig uit? Sla dan niet zelf aan het poetsen, maar raadpleeg eerst een conservator/restaurator van textiel. Deze zal onderzoeken wat je vlag aankan vooraleer hij/zij actie onderneemt. Zeker bij oudere vlaggen kan het raadzamer zijn om de vlek gewoon te laten zitten.

- Vlekken kunnen doorgaans niet verwijderd worden. Reinigen zal de fragiele vlag enkel meer beschadigen.**
- Draag vlaggen nooit naar de droogkuis! Industriële wasserijen zijn niet op dergelijk fijn werk voorzien.**

2.1. Droog reinigen

Je kan het uitzicht van een stoffige oude vlag sterk verbeteren door voorzichtig met een penseel met zachte haren over het textiel te wrijven. Eventueel kan je zelfs een beurt met een (museum)stofzuiger overwegen als het textiel van je vlag nog sterk genoeg is. Beweeg het mondstuk van de stofzuiger (met omgespannen nylandoekje of gaasje) langzaam en systematisch in verticale richting op en neer, over het volledige oppervlak. Stofzuig van op een afstand op de laagste zuigstand beide zijden van de vlag zonder de vlag aan te raken.

- Vermijd het stofzuigen van vlaggen.**

- Gebruik bij het reinigen een zacht en klein borsteltje of penseel, zodat je goed kan zien wat je doet.**
- Wees uiterst voorzichtig met opgenaaide versieringen, borduurwerk of beschadigingen!**
- Werk in een schone ruimte met een goed verlicht werkvlak.**
- Was regelmatig je handen, zowel voor de veiligheid van de vlag als voor je eigen gezondheid.**

Stofzuigen van een vlag (foto AMSAB-ISG)

- Stofzuigen is delicateser wanneer het textiel gerafeld, broos of verdroogd is (laat dit over aan een expert!).**
- Stofzuig of borstel altijd in de richting van de weefselstructuur (vooral nooit duwen!).**

- Stofzuig altijd buiten het bereik van andere vlaggen (vanwege de stofverplaatsing).**

2.2. Nat reinigen

Steek geen vlag in de wasmachine. Laat een natte reinigingsbeurt over aan een ervaren conservator/restaurator van textiel. Het risico dat de kleuren uitlopen en het textiel vervormt of scheurt onder haar eigen gewicht is veel te groot. Soms is het beter om de vlek gewoon te laten zitten.

- Vermijd het wassen van vlaggen. Werk zeker niet met chemische of bijtende vlekkenverwijderaars.**

2.3. Vlak leggen

Een vlag vol kreuken maakt geen goede indruk. Toch is het best om niet overhaast naar het strijkijzer te grijpen. Vlaggen in kunststof en zijde zijn sowieso slecht tegen hitte bestand. Voor historische vlaggen is een strijkbeurt evenmin aan te raden. Oude vezels zijn broos en die broosheid neemt sterk toe bij het verhitten en onder druk zetten. De vlag kan afbreken op de vouwen. Ook de kleuren zijn niet altijd hittebestendig. Op voorwerpen met veel metaal draad is strijken uitgesloten. Je legt vlaggen best open en wacht tot de plooien vanzelf verdwijnen. Werk alleszins nooit met gewichten op (horizontaal) of aan (verticaal) je vlag.

- Vermijd het strijken van vlaggen. Een goede opberging maakt strijken overbodig.**

3. Eerste hulp bij (vlag)ongevallen

Wat doe je als er rampspoed uitbreekt over je vlag? Wateroverlast zet de kelder blank waar je vlag ligt, een kaars staat te dicht bij je vlag of er vallen kabels door je vlag, ... We willen dit allemaal voorkomen, maar als het gebeurt is het uiterst belangrijk dat je snel en adequaat reageert. Haal er ook steeds een textielrestaurator bij, liefst zo snel mogelijk na het voorval.

 Stel een inventaris op met foto's van de beschadigde stukken en een bondige beschrijving van de toestand.

3.1. Waterschade

Een overstroming of een lek in de opslagruimte van je vlag kunnen veel schade veroorzaken. Spoedig handelen is de boodschap. In afwachting tot de restaurator komt, onderneem je best volgende handelingen:

- Evacueer zo snel mogelijk het natte voorwerp en breng ze naar veiliger - drogere - oorden
- Leg gestapelde stukken direct uit elkaar of scheid ze (bij plaatsgebrek) van elkaar
- Neem vocht weg met schone handdoeken en vloeipapier (eventueel zelfs met 'keukenrol')
- Vervang het absorberende materiaal geregeld en laat het nooit op de aangetaste stukken liggen

 Laat de getroffen vlaggen vlak en zoveel mogelijk in de oorspronkelijke vorm drogen.

 Ondersteun de vochtige vlag steeds in haar geheel bij het verplaatsen. Nat textiel is heel kwetsbaar en ook erg zwaar doordat het vocht opneemt in de vezels.

 Bij waterschade is het belangrijk de vlag niet onmiddellijk en zonder voorkennis te drogen: er is het risico dat het vuil zich vastzet in de vezels van je vlag. Haal er steeds een expert bij!

Waterschade bij een vaandel (foto AMSAB-ISG)

3.2. Roetschade

Wanneer een vlag in een brand verzeild raakt, verwittig je na het blussen van het vuur onmiddellijk een conservator/restaurator van textiel. Deze zal de vlag drogen, zoveel mogelijk roet en verkoolde delen wegnemen. Een herstel is niet gegarandeerd.

 Stofzuig het roet niet uit je vlag. Vaak is het textiel te kwetsbaar om een stofzuigbeurt te overleven.

10 redenen om je vlag goed te bewaren

1. De vlag is hét gezicht bij uitstap van de vereniging.
2. De vlag draagt de belangrijkste symbolen van de vereniging.
3. Vlaggen worden met liefde ontworpen en deskundig gemaakt.
4. De vlag draagt de geschiedenis van de vereniging mee. Ze deelt de vreugde en het verdriet van de vereniging, want ze is altijd aanwezig op cruciale momenten.
5. Vlaggen in vele kleuren maken je vrolijk.
6. Vlaggen hebben heel wat natuurlijke vijanden.
7. Vlaggen moeten nog een eeuwigheid mee. Ze informeren de komende generaties over vroeger.
8. Vlaggen worden door de tijd anders vormgegeven. Een vlag getuigt van de stijl-geschiedenis.
9. Vlaggen worden zwak en broos na verloop van tijd.
10. Vlaggen zijn ons gemeenschappelijk erfgoed dat veel zorg verdient.

3.3. Scheuren

Oude vlaggen zijn broos en zullen vlug scheuren. Het behandelen van gescheurde vlaggen is specialistenwerk. Met de volgende tips kan je de schade zoveel mogelijk beperken:

 Leg het gescheurde voorwerp vlak, liefst op een propere en met gewassen katoen beklede tafel.

 Leg geen voorwerpen bovenop de vlag. Leg de vlaggenstok steeds naast de vlag of het vaandel.

 Probeer nooit zelf de scheur met naald en draad of plakband te dichten, dit resulteert alleen maar in meer schade aan het reeds verzwakte weefsel.

Scheuren in een zijden vlag (foto MS)

identiteits-kaart

IDENTITEITSKAART VOOR DE VLAG (te bewaren bij de vlag)

Object

- Type object: Vlag
 Banier
 Vaandel
 Wimpel
 Vaantje

Naam vereniging: _____

Foto

(kleef hier een foto van je vlag)

Ontwerp

Design: naar ontwerp van _____

Realisatie: uitgevoerd door _____

Opschrift / afbeelding: _____

Vervaardiging

Datum: ____/____/____

Plaats: _____

Materiaal: _____

Afmetingen: _____

Aantal onderdelen: _____

Verwerving

Datum: ____/____/____

Wijze: gekocht - kostprijs: _____ gekregen - van: _____ (naam schenker) zelf gemaakt - bij welke gelegenheid: opstart vereniging jubileum vereniging vervanging bestaande vlag andere: _____**Wijding**Is de vlag gewijd? nee ja Datum: ____/____/____**Bruiklenen**_____
_____**Publicaties over dit object**_____
_____**Conservatie- / restauratiebehandeling**

Datum: ____/____/____

Wat werd aangepast? _____

Door wie? _____

Bewaarplaats: _____

IDENTITEITSKAART VOOR DE VLAG (voor het verenigingsarchief)**Object**Type object: Vlag Banier Vaandel Wimpel Vaantje

Naam vereniging: _____

Foto*(kleef hier een foto van je vlag)***Ontwerp**

Design: naar ontwerp van _____

Realisatie: uitgevoerd door _____

Opschrift / afbeelding: _____

Vervaardiging

Datum: ____/____/____

Plaats: _____

Materiaal: _____

Afmetingen: _____

Aantal onderdelen: _____

Verwerving

Datum: ____/____/____

Wijze: gekocht - kostprijs: _____ gekregen - van: _____ (naam schenker) zelf gemaakt - bij welke gelegenheid: opstart vereniging jubileum vereniging vervanging bestaande vlag andere: _____**Wijding**Is de vlag gewijd? nee ja Datum: ____/____/____**Bruiklenen**_____
_____**Publicaties over dit object**_____
_____**Conservatie- / restauratiebehandeling**

Datum: ____/____/____

Wat werd aangepast? _____

Door wie? _____

Bewaarplaats: _____

meer
weten/
meer
lezen

Meer weten

Met vragen over het bewaren van je vlag kan je steeds terecht bij je plaatselijke cultuurdienst, archief of erfgoedcel. De Vlaamse vereniging voor bibliotheek-, archief- en documentatiewezen (VVBAD) bundelt heel wat adresgegevens in haar databank: www.vlabidoc.be. Op de overkoepelende website www.erfgoedcellen.be vind je alle contactgegevens van de Vlaamse erfgoedcellen.

Verschillende organisaties bieden je ondersteuning aan bij de zorg voor je vlag. Op de website www.helpdesklokaal-erfgoed.be kan je alvast veel tips vinden over het beheren, inventariseren en bewaren van je collectie erfgoed. Een restaurator/conservator van textiel kun je terugvinden via www.aproa-brk.org, de website van de Beroepsvereniging voor Conservators-Restaurateurs van Kunstvoorwerpen.

Volgende verenigingen kunnen je helpen bij de zorg om je vlag:

Volkskunde Vlaanderen vzw

Sint-Amandstraat 72
9000 Gent
Tel. 09-223 97 00
E-mail info@volkskunde-vlaanderen.be
Website www.volkskunde-vlaanderen.be

Volkskunde Vlaanderen vzw heeft als hoofddoel volkscultuur te promoten en volksculturele verenigingen te ondersteunen. De zorg voor immaterieel cultureel erfgoed en haar materiële dragers staat centraal.

Heemkunde Vlaanderen vzw

Huis De Zalm
Zoutwerf 5
2800 Mechelen
Tel. 015-20 51 74
E-mail info@heemkunde-vlaanderen.be
Website www.heemkunde-vlaanderen.be

Heemkunde Vlaanderen stimuleert onderzoek over lokale en regionale geschiedenis in Vlaanderen. Ze biedt ondersteuning, begeleiding en vorming aan lokale heemkundige verenigingen en aan individuele heemkundige onderzoekers, o.m. in verband met het beheer en de ontsluiting van hun lokale erfgoedcollectie.

FARO – Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw

Priemstraat 51
B-1000 Brussel
Tel. 02-213 10 60
E-mail info@faronet.be
Website www.faronet.be

FARO is een steunpunt dat als tussenpersoon dient tussen eenieder die met lokaal erfgoed bezig is, en de overheid. Ze heeft als doel beheerders van cultureel erfgoed en verenigingen te ondersteunen. De cel 'behoud en beheer' specialiseert zich in de conservatie en restauratie van erfgoed. Ze geeft je informatie over materialen om je vlaggen te bewaren en bij welke handelaars deze te verkrijgen zijn.

KIK - Het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium

Jubelpark 1
1000 Brussel
Tel. 02-739 67 11
Fax 02-732 01 05
E-mail info@kikirpa.be
Website www.kikirpa.be

Het textielatelier van het koninklijk instituut voor kunstpatrimonium staat in voor het verlenen van advies en voor het onderzoeken en conserveren van allerhande textielcollecties.

Op de website www.iepersevlaggen.be lees je nog meer over de bewaarmethodes van vlaggen. Je vindt er ook informatie over de geschiedenis, symboliek, fabricatie en het gebruik van vlaggen.

Meer lezen

B. BLOMME (e.a.), *Izegem in vlaggen*, 34ste jaargang, nr. 2-3, 1994. (publicatie verkrijgbaar via de Heemkundige Kring Ten Mandere, Hondekensmolenstraat 24, 8870 Izegem).

F. BOERSMA, A. BROKERHOF (e.a.), *Op de Keper Beschouwd. Handboek voor het behoud van textielcollecties*, 2de druk, Amsterdam, Stichting Textielcommissie Nederland, 2000.

A.W. BROKERHOF, B. VAN ZANEN en A. DEN TEULING, *Pluis in huis. Geïntegreerde bestrijding van schimmels in archieven*, Uitgave ICN - Instituut Collectie Nederland, 1999. (gratis te downloaden op www.icn.nl/bibliotheek/publicaties/pub-pluis-in-huis)

A.W. BROKERHOF, B. VAN ZANEN, K. VAN DE WATERING en H. PORCK, *Het loopt in de papieren. Geïntegreerde bestrijding van insecten in collecties*, Uitgave ICN - Instituut Collectie Nederland, 2003. (gratis te downloaden op www.icn.nl/getasset.aspx?id=831_nl-NL_live)

J.M. DIEHL, A.J. DE GRAAF, D. DE JONGHE, *Textielllexicon. Verklarend weeftechnisch woordenboek*, Amsterdam, 1991.

I. DRIESMANS en P. QUINTENS (red.), *Hoog waait de vlag. Banistiek van Vlaamse verenigingen in het Brusselse tijdens de negentiende en twintigste eeuw*, Brussel, 2002.

F.H. GEENS, *Banistiek. Er wappert een vlag*, Instituut voor de Vlaamse Volkskunst, Schoten, 2002.

K. HERMANS (red.), *Van Aanwinst tot Zaaltekst. Hoe beheer je een collectie lokaal erfgoed?* Mechelen, Stuurgroep Lokaal Geheugen, 2009. (de publicatie 'Van Aanwinst tot Zaaltekst' kan besteld worden via www.helpdesklokaal-erfgoed.be)

E. LOOTS (e.a.), *Hebben en houden. Tips om je erfgoed gezond te houden*, Antwerpen, Culturele Biografie Vlaanderen, 2005. (gratis te downloaden op www.faronet.be/files/pdf/pagina/hebben_en_houden.pdf)

F. SANTY en A. OSAER, *Met vlag en wimpel*, 2 dl., Leuven, 1984.

E. SLEUTEL, F. SORBER en J. VANDERMEERSCH, *Textiel*, in: *VerzekeDe Bewaring*, Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 2002.

L. SMETS, G. KOCKELKOREN, *"Hoe beoordeel ik een restauratieofferte?"*, FARO, 2009. (gratis te downloaden op www.faronet.be/files/pdf/pagina/restauratieofferte.pdf)

F. SORBER en E. SLEUTEL, *Omgaan met textiel in de museumcollectie*, Antwerpen, Vlaamse Museumvereniging, 1998.

"Opgeruimd staat netjes. Het opbergen van textiel: liggend en opgerold", ICN-informatie nr. 14, Instituut Collectie Nederland, Amsterdam, 2005. (gratis te downloaden op www.icn.nl/nl/bibliotheek/publicaties/pub-icn-info-14-textiel)

"Waterschadewiel", Instituut Collectie Nederland (ICN), Amsterdam, 1999. (gratis online te bestellen via www.icn.nl/nl/bibliotheek/publicaties/pub-waterschadewiel)

Colofon

Erfgoedcel Ieper startte in 2007 een project rond Ieperse verenigingsvlaggen samen met de Stedelijke Musea Ieper en het Stadsarchief Ieper. De vlaggen in het bezit van Stad Ieper worden bewaard in de Stedelijke Musea.

Sinds 1 april 2009 is Erfgoedcel CO₇ van start gegaan als erfgoedcel voor de zuidelijke Westhoek. Ze breidt de werking van Erfgoedcel Ieper uit naar 7 gemeenten in de zuidelijke Westhoek. Erfgoedcel CO₇ is de dienst cultureel erfgoed van CO₇, het samenwerkingsverband voor cultuur, erfgoed en archeologie van de gemeenten Heuvelland, Ieper, Langemark-Poelkapelle, Mesen, Poperinge, Vleteren en Zonnebeke.

Erfgoedcel CO₇ voltooide deze brochure en de bijhorende website www.iepersevlaggen.be en brengt ze naar een breed publiek.

Erfgoedcel CO₇
'Yperley'
Sint-Jacobstraat 1
8900 Ieper
Tel. 057-23 93 12
E-mail erfgoedcel@co7.be

Stedelijke Musea Ieper
Jansenusstraat 9
8900 Ieper
Tel. 057-22 85 82
E-mail Stedelijke.Musea@ieper.be

Stadsarchief Ieper
Weverijstraat 7
8900 Ieper
Tel. 057-239 440
E-mail archieff@ieper.be

Redactie
Matthias Desmet, Soetkin Godderis, Margaretha Van Huele, Tine Simoens en Liesbeth Thiers

met dank aan: Annie Geysens (Amsab-ISG), Eric Devos (MUST - Ronse), Frederik Vandewiere (Stedelijke Musea Ieper), Maria Springael (textielrestauratrice), Alexander Declercq (cultuurbeleidscoördinator Stad Ieper) en Griet Kockelkoren (FARO)

Beelden
Toon Coussement (TCO), Erfgoedcel Ieper/CO₇ (EGC), Tijnl Capoen (TC), Maria Springael (MC), Philip Woets (PW), Amsab-ISG, Edialux, Instituut Collectie Nederland (ICN), Westhoek Verbeeldt (WV), Collectie Stedelijke Musea Ieper (SMI), Collectie Stadsarchief Ieper (SAI)
De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten op foto's te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Diegenen die menen nog rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog wenden tot Erfgoedcel CO₇.

Grafische vormgeving / Druk
Design Sense / Drukkerij Lowyck

Depotnummer
D/2010/10.815/1

Detail uit foto 'Leden van de Koninklijke Sint-Michielsturnkring' (Koninklijke Ieperse Turnkring vzw, WV)

Wat en hoe-boekje:

VLAGGEN

Heel wat verenigingen dragen sinds mensenheugenis hun vlag hoog in het vaandel. Vlaggen zijn belangrijke stukjes erfgoed voor verenigingen én voor de hele gemeenschap. Ze vertellen een kleurrijk verhaal over de geschiedenis, de waarden en de inspiratie van een vereniging. Dit wat en hoe-boekje geeft tips om vlaggen in huis te bewaren, zodat ze ook nog vele generaties na ons kunnen blijven voortbestaan in je vereniging!

Op de website www.iepersevlaggen.be kan je een kijkje nemen in het rijke vlaggen erfgoed van Ieperse verenigingen. Je leest er meer over de geschiedenis, symboliek, fabricatie, bewaring en het gebruik van vlaggen.

ERFGOEDCEL

